

למה לא הפציצו את אושוויץ

דיויד ס' ויימן

בגלל שלוש נסיבות שחברו יחד באביב 1944 קיבלה הפצצת תאי הגזים של אושוויץ ומסילות הברזל שהוליכו מהונגריה למחנה חשיבות קריטית, והיתה לאפשרית גם מבחינה צבאית. באמצע אפריל החלו הנאצים לרכז יהודים בהונגריה לקראת גירושם לאושוויץ. בסוף אפריל גילו שני בורחים מאושוויץ פרטים על הרצח ההמוני המתחולל במחנה ובכך חשפו את הגורל המצפה שם ליהודי הונגריה. ובמאי הגיע למלוא עצמתו הלהק ה-15 של חיל האוויר של ארצות-הברית, שפעל מבסיסים בדרום איטליה מאז דצמבר 1943 ועתה החל להפציץ את תשלובות התעשייה של מדינות הציר במרכז אירופה ובמזרח אירופה התיכונה. זו הפעם הראשונה שאושוויץ ומסילות הברזל שהוליכו אליו מהונגריה נמצאו בטווח פגיעתם של מפציצי בעלות הברית.

הבורחים היו שני יהודים סלובקים צעירים, רודולף ורבה ואלפרד וצ'לר. לקראת סוף אפריל הם חברו למחתרת היהודית בסלובקיה והתריעו כי ההכנות להשמדת יהודי הונגריה באושוויץ מצויות בעיצומן.^{*} הם הכתיבו דוח מפורט על המערך הגאוגרפי של המחנה, על התנאים בו ועל טכניקות ההמתה בגז ושרפת הגופות.¹

העתק של דוח ורבה-וצ'לר הגיע לבודפשט בתחילת מאי. באמצע יוני קיבל רוזוול מְקַלְלַנד (McClelland), הנציג בשווייץ של הוועדה האמריקנית לפליטי מלחמה, העתק של הדוח. מְקַלְלַנד הגיע למסקנה כי הדוח עולה בקנה אחד עם מידע קודם שהסתנן החוצה. עוד אישוש קיבל הדוח מקצין צבא פולני, לא-יהודי, שברח אף הוא לא מכבר מן המחנה.² ביוני הגיע המידע לידיעתן של ממשלות בעלות הברית והחל להתפרסם בעיתוני שווייץ, בריטניה וארצות-הברית.³

^{*} הערת המערכת: בהקשר לשאלה האם בדוח ורבה-וצ'לר היתה התרעה בנוגע לגורלם של יהודי הונגריה ראו גם מאמרו של מירוסלב קרני בכרך זה [הערת המערכת].

¹ רודולף ורבה ואלן בסטיק, *ברחתי מאושוויץ*, תל אביב 1998, עמ' 206, 237-240, 252-255; War Refugee Board, *German Extermination Camps*, Washington, D.C., 1944.
² [הערת המערכת: מחבר הדוח הוא יז' טבו, תלמיד רפואה פולני שנמלט מאושוויץ ב-19 בנובמבר 1943. הדוח פורסם תחת הכותרת "דוח של רב סרן פולני"]; ורבה ובסטיק, *ברחתי מאושוויץ*, עמ' 255-256; Randolph L. Braham, *The Politics of Genocide: The Holocaust in Hungary*, New York, 1981, p. 1014; ליווייה רוטקירן, *חורבן יהדות סלובאקיה: תיאור היסטורי בתעודות*, ירושלים תשכ"א, עמ' 36; דָּלָס לְמְקַלְלַנד, 15 ביוני 1944, כולל נספחים, מְקַלְלַנד לְפֶלָה, 12 באוקטובר 1944, Franklin D. Roosevelt Library, Morgenthau Diaries, book 750, pp. 354-360, book 751, p. 239, Library, WRB Records, box 61, Extermination Camps Franklin D. Roosevelt Library, Morgenthau Diaries, book 750, pp. 354-360, book 751, p. 239, book 800, p. 193; "War Refugee Board History," p. 447, WRB Records, box 110
³ *Wiener Library Bulletin* 27 (1973-1974), p. 42; *Manchester Guardian*, June 27, 1944, pp. 4, 8, June 28, 1944, p. 8; *New York Times*, June 20, 1944, p. 5

בסוף יוני 1944 ידע העולם החיצוני את האמת על אושוויץ ועמדו לרשותו תיאורים מפורטים של מקומו הגאוגרפי ושל מבנהו.

באמצע מאי, משהחל הגירוש מחבליה המזרחיים של הונגריה, שיגרו מנהיגים יהודים מבודפשט בקשה להפציץ את מסילת הרכבת המוליכה לפולין. ההודעה ציינה את ערי הצומת קושיצה ופךשוב ואת המסילה היחידה המחברת את שתי הערים הללו. המחתרת היהודית בברטיסלווה שבסלובקיה שלחה את הבקשה המוצפנת במברק ליצחק שטרנבוך, נציגו בשווייץ של ועד ההצלה של אגודת הרבנים בארצות-הברית. הבקשה הגיעה לשטרנבוך סמוך ל-17 במאי.⁴

שטרנבוך העביר את ההודעה לנספח הצבאי האמריקני בברן וביקש לשלוח אותה בדואר דיפלומטי לאגודת הרבנים האורתודוקסים בניו יורק. שבוע לאחר מכן הגיע מברק דומה אך בהול יותר מברטיסלווה. גם פנייה זו הועברה לנספח הצבאי לשם שיגורה לניו יורק. עוד בקשות הגיעו, וגם אותן העביר שטרנבוך לצירות האמריקנית. ואולם עד 22 ביוני לא קיבל שטרנבוך כל תשובה מניו יורק. מטעמים לא ידועים עוכבו ההודעות בברן או בושינגטון.⁵ בינתיים, בשבוע השלישי של חודש מאי, הבריחו הרב מיכאל וייסמנדל והגברת גיזי פליישמן, ראשי קבוצת העבודה, מכתב ארוך מסלובקיה. המכתב תיאר את הגירושים הראשונים מהונגריה והדגיש את הגורל המצפה למגורשים. במכתבם ביקשו השניים להפציץ בלא דיחוי את נתיבי הגירוש הראשיים, בייחוד את מסילת הברזל קושיצה-פךשוב, וקראו לעולם החיצוני "להפציץ את אולמי המוות באושוויץ". מכתבם הגיע לשווייץ רק בסוף יוני.⁶

אחת מבקשותיו של שטרנבוך להפציץ את מסילות הברזל, שהועברה באורח בלתי לגלי דרך ערוצים דיפלומטיים פולניים, עקפה סמוך לאותו זמן את הצנזורה האמריקנית והגיעה לחוגים יהודיים בארצות-הברית.⁷ ב-18 ביוני שלח יעקב רוזנהיים מן המשרד הניו יורקי של ההסתדרות העולמית של אגודת ישראל מכתבים לפקידי ממשל אמריקנים בכירים והודיע להם על הגירושים הנמשכים. רוזנהיים טען כי בשיתוק תנועת הרכבות מהונגריה לפולין יהיה למצער כדי להאט את תהליך ההשמדה והפציר בפקידי הממשל לפתוח לאלתר בהפצצת צומתי הרכבת של קושיצה ופךשוב.⁸

⁴ "Explanation of wire from our friends in Slovakia" (n.d.) with attached telegram, WRB Records, box 62, Union of Orthodox Rabbis (January-June 1944)

⁵ "Just now a second telegramme", 23 במאי 1944, עם מברק מצורף, מקללנד לדה יונג, 25 במאי 1944, עם נספח, הריסון למזכיר המדינה, 2 ביוני 1944, שטרנבוך למקללנד, 22 ביוני 1944, שם.

⁶ MB ו-GFI, "We are sending you", 22 במאי 1944, Extermination, WRB Records, box 61, Camps; ריגנר לוויימן, 25 במאי 1977.

⁷ תוכן מברק (12 ביוני 1944) שצורף לאיגרת הילדרינג לאגף המבצעים (OPD), 23 ביוני 1944, National Archives U.S.A (NA), OPD 383.7, sec. II, case 21, record group 165 (War Department General and Special Staffs); *Polityka*, August 9, 1975; *Polish Review* 22-24 (1977), p. 14.

⁸ רוזנהיים למורגנטאו, הל, סטימסון, 18 ביוני 1944, Hungary 5, WRB Records, box 35.

פניותיו של רוזנהיים הועברו לוועדה לפליטי מלחמה. ב-21 ביוני שיגר מנהלה ג'ון פֿלה את הבקשה למשרד המלחמה. כעבור שלושה ימים דן בכך פֿלה עם עוזר שר המלחמה ג'ון ג' מקלוי, וזה הבטיח לבדוק את העניין.⁹

משרד המלחמה התחיל למעשה לשקול את ההצעה יום קודם לכן, ובשבת אחר הצהריים, 24 ביוני, הגיעה ההצעה לאגף המבצעים, הזרוע של המשרד שהיתה מופקדת על תכנון אסטרטגי ועל ניהול מבצעים. ביום שני הכריע אגף המבצעים נגד ההפצצה המוצעת, בתאנה כי ההצעה "אינה מעשית", שכן "תוכל לצאת אל הפועל רק אגב הטיית סיוע אווירי ניכר החיוני להצלחת כוחותינו העסוקים עכשיו במבצעים מכריעים".¹⁰

לאמתו של דבר, לא נתקבלה ההחלטה על סמך ניתוח כלשהו של מבצעים אוויריים, ומפקדי חיל האוויר באירופה לא נשאלו לדעתם. הדחייה נבעה במישרין מן המדיניות הסודית שהתגבשה במשרד המלחמה בווישינגטון כמעט חמישה חודשים קודם לכן.

בסוף ינואר 1944, זמן קצר אחרי שהקים הנשיא רוזוולט את הוועדה לפליטי מלחמה, ביקשה הוועדה את סיוע הבריטים בביצוע תכנית ההצלה שלה. ממשלת בריטניה לא ששה לשתף פעולה, בין היתר משום שמנוכחותו של שר המלחמה בוועדה השתמע שישתמשו בכוחות המזוינים להצלת פליטים. במהלך שנועד להניח את דעתם של הבריטים בנושא זה, גיבש משרד המלחמה את המדיניות הזאת:

איננו שוקלים את האפשרות להפעיל יחידות של הכוחות המזוינים לשם הצלתם של קרבנות הדיכוי של האויב, אלא אם כן פעולות הצלה כאלה נובעות במישרין ממבצעים צבאיים המנוהלים במטרה להביס את הכוחות המזוינים של האויב.¹¹

מדיניות זו הרחיקה הלכה למעשה את משרד המלחמה מן ההשתתפות במאמצי הצלה. עוד אחד מן המהלכים המוקדמים של הוועדה לפליטי מלחמה התבטא בניסיון לגייס שיתוף פעולה כלשהו מצד מפקדי הצבא האמריקני בזירות המלחמה. בסוף ינואר 1944 הציעה הוועדה באמצעות מקלוי, כי משרד המלחמה ישגר מסר למפקדים בזירות המלחמה ויורה

⁹ משרד עוזר שר המלחמה (Assistant Secretary of War – ASW) אל הוועדה לפליטי מלחמה, 20 ביוני 1944, NA, ASW 400.38, WRB, box 151, ASW Files, record group 107; היילדרינג ל-OPD, 23 ביוני 1944, שם, OPD 383.7, sec. II, case 21, record group 165; תזכיר לתיק, 24 ביוני 1944, WRB, Records, box 35, Hungary 5.

¹⁰ Ray Cline, *Washington Command Post: The Operations Division*, Washington, D.C., 1951, CAD D/F, NA, CAD 383.7 (1) (1-21-), כולל חותמות מתוארכות, 23 ביוני 1944, p. ix; היילדרינג ל-OPD, 23 ביוני 1944, sec. II, record group 165; *ibid.*, OPD 383.7, sec. II, case 21, record group 165, U.S. State Department, *Foreign Relations of the United States 1944*, Washington D.C., ¹¹ 1966, vol. 1, pp. 987-990; Morgenthau Diaries, book 699, p. 22; תזכיר לתיק, 26 ביוני 1944, TRH, NA, OPD 383.7, sec. II, case 21, record group 165; פסקו לגיילי, 7 בפברואר 1944, הנדי JHC, *ibid.*, OPD 334.8, WRB, sec. I, case, ללא תאריך, 8 בפברואר 1944, תזכיר לתיק, 1, record group 165.

להם לעשות כל שביכולתם לסייע למדיניות ההצלה של הממשלה, בכפוף להמשכה המוצלח של המלחמה.¹²

אף כי הצו המנהלי שכונן את הוועדה לפליטי מלחמה העניק ייפוי כוח ברור לשיתוף פעולה מעין זה, נרתעה ההנהגה הצבאית בווינגטון ממשלוח המסר הזה. מְקלוֹי העביר את ההצעה ללשכת ראש המטה אחרי שרשם עליה: "אני נזהר מאוד מלערב את הצבא בכך כל עוד המלחמה נמשכת".¹³ החלטתו של משרד המלחמה התגבשה בפברואר בתזכיר פנימי, אשר קבע כי "עם זאת, עלינו לזכור כל העת שהסיוע היעיל ביותר שאפשר להושיט לקרבנות הרדיפה של האויב הוא להבטיח את תבוסתו המהירה של הציר".¹⁴ מבחינה מעשית היה פירוש הדבר כי הצבא החליט להימנע מפעולות הצלה או סיוע.

בסוף יוני, כאשר קיבל אגף המבצעים את הצעתו של רוזנהיים להפציץ נקודות על מסילת הברזל שבין הונגריה לאושוויץ, הוא שלף את שתי ההצהרות הקודמות הללו מן התיקים והתבסס עליהן בהחלטתו:

משרד המלחמה סבור כי הפעולה האווירית המוצעת איננה מעשית מן הטעם שיהיה אפשר להוציאה אל הפועל רק באמצעות הטיה של סיוע אווירי ניכר הדרוש להצלחת כוחותינו העסוקים עתה במבצעים מכריעים. משרד המלחמה מכיר במלואה בחשיבותו ההומניטרית של המבצע המוצע. ואולם לאחר שקילת הבעיה כראוי לה, הדעה היא שהסיוע היעיל ביותר לקרבנות של רדיפות האויב הוא תבוסה מוקדמת של הציר, משימה שלהגשמתה אנו חייבים להקדיש את כל המשאבים העומדים לרשותנו.¹⁵

שתי הצהרות מדיניות חשאיות שהוצאו חודשים אחדים קודם לכן שימשו אפוא לדחיית ההצעה להפציץ את מסילת הברזל בקו קושיצה-פּרְשׁוֹב. החלטה זו שימשה לאחר מכן תקדים לדחיית ההצעות הבאות. משרד המלחמה טען בפשטות כי כבר שקל מבצעים מעין אלה והגיע למסקנה כי אינם אפשריים.

למעשה, כאשר עיצב משרד המלחמה את מדיניות ההצלה הבסיסית שלו בפברואר הקודם, הוא התעלם ביוזעין ובחשאי מן הצו המנהלי שעל-פיו הוקמה הוועדה לפליטי מלחמה. הפרוטוקול של ישיבה בעלת חשיבות מכרעת שקיימו פקידיים מן הדרג הבינוני במשרד

¹² TRH, תזכיר לתיק, 26 ביוני 1944; מורגנטאו למְקלוֹי, 28 בינואר 1944, שם, ASW 400.38, WRB, box 107, record group 151.

¹³ הערה ממְקלוֹי למְקנְרני שנרשמה בעיפרון בשוליים העליונים של מכתב מורגנטאו למְקלוֹי, 28 בינואר 1944, שם, ASW 400.38, WRB, box 151, record group 107.

¹⁴ הצו המנהלי הטייל על הוועדה לפליטי מלחמה להוציא לפועל את "מדיניותה של ממשלה זו, [כלומר] לנקוט את כל האמצעים העומדים לרשותה להציל את קרבנות הדיכוי של האויב המצויים בסכנת מוות מידית ולהושיט לקרבנות כאלה את כל הסיוע והעזרה האפשריים העולים בקנה אחד עם המשכה המוצלח של המלחמה". הצו הוסיף וציין, "מחובתם של מחלקת המדינה, של משרד האוצר ושל משרד המלחמה, כל אחד מהם בתחום, להוציא לפועל לבקשת הוועדה את התכניות [שתפתח]". מְקנְרני לעוזר שר המלחמה, 6 בפברואר 1944, שם, ASW 400.38, WRB, box 151, record group 107.

¹⁵ הֶל ל-CAD, 26 ביוני 1944, record group 165, OPD D/F, ibid., OPD 383.7, sec. II, case 21.

המלחמה מלמד כי קולונל הריסון גרהרדט, עוזרו של מְקֵלוֹי, יעץ לקולונל תומס דיוויס מן הצוות הלוגיסטי של אגף המבצעים "לקרוא את הצו המנהלי שקרא לשיתוף פעולה מרבי בין משרדי המלחמה, החוץ והאוצר". דיוויס השיב: "איני מבין איך הצבא קשור לכך". בהמשך הישיבה עמד דיוויס על דעתו וטען: "אנחנו נמצאים שם כדי לנצח במלחמה ולא כדי לדאוג לפליטים". גרהרדט השיב כי "הנשיא איננו סבור כך. לדעתו הסיוע הוא חלק מן הניצחון במלחמה". בסוף השיחה תמצת דיוויס את הבעיה ואת פתרונה:

המלכוד של הצו המנהלי טמון בסעיף 3 [הסעיף שתבע ממשרדי המלחמה, החוץ והאוצר להוציא לפועל תכניות של הוועדה לפליטי מלחמה]. ברור שיהיה לחץ מתמיד מצדדים מסוימים להרחיב את תחומי של עניין זה. אני סבור כי עלינו להקשיח את עמדתנו.¹⁶

דעתו של דיוויס התקבלה. בניגוד ישיר לצו המנהלי של הנשיא, החליט משרד המלחמה באורח חד צדדי נגד עירוב הצבא בהצלה. המדיניות הזאת, שמעולם לא ניתן לה פומבי מחוץ למשרד המלחמה, היא שסתמה את הגולל על בקשתו של רוזנהיים להפציץ את מסילות הברזל.

קודם שהספיק מְקֵלוֹי לדווח לפְּלָה על ההחלטה בעניין הצעתו של רוזנהיים, כבר הגיעה אל הוועדה לפליטי מלחמה עוד בקשה באמצעות נציגה בשווייץ. מברק ששלח מְקֵלְלַנד ב-24 ביוני סיכם את המידע שהגיע אליו על המשלוחים של יהודי הונגריה. המברק גם מנה חמישה נתיבי גירוש ראשיים וציין:

כל מקורותיו של מידע זה בסלובקיה ובהונגריה מבקשים במפגיע את הפצתם של קטעים חיוניים בקווים אלה, בייחוד גשרים לאורך אחד מהם [מסלול צ'פ, קושיצה, פְּרָשׁוֹב], שכן זה האמצעי האפשרי היחיד להאט או להפסיק גירושים עתידיים.¹⁷

פְּלָה לא ידע שמשרד המלחמה כבר החליט לדחות את בקשת רוזנהיים והעביר את מברקו של מְקֵלְלַנד למְקֵלוֹי ב-29 ביוני. הסיכוי שההצעה להפציץ חמש מסילות ברזל תאושר היה קלוש; ואכן, היא לא נשקלה בנפרד. תשובתו הרשמית של משרד המלחמה פשוט אימצה את הנוסח ששימש את אגף המבצעים לדחיית הצעתו הקודמת של רוזנהיים והתאימה אותו לבקשה החדשה להפצצה נרחבת. מְקֵלוֹי חתם עליה ב-4 ביולי.¹⁸

בקשות להפציץ את מסילות הברזל המשמשות להובלת המגורשים הוסיפו לזרום לווישינגטון. אבל הבקשות לפעולה של חיל האוויר, שתעכב את הרציחות ההמוניות, הלכו והתמקדו מתחילת יולי בדרישה להרוס את תאי הגזים של אושוויץ. עוד לפני שהגיעה הראשונה

¹⁶ גרהרדט, תזכיר לוועדת המשנה, 11 בפברואר 1944, ישיבה שנערכה ב-4:00 ב-11 בפברואר 1944, שם, ASW 400.38, WRB, box 151, record group 107.

¹⁷ הריסון למזכיר המדינה, 24 ביוני 1944, שם, ASW 400.38 Jews, record group 107.

¹⁸ פְּלָה למְקֵלוֹי, 29 ביוני 1944, HAG למְקֵלוֹי, 3 ביולי 1944, מְקֵלוֹי לפְּלָה, 4 ביולי 1944, שם.

בהצעות אלה לוושינגטון, דיבר בנימין אקצין מצוות הוועדה לפליטי מלחמה בזכות התקפות על אושוויץ. הוא העריך כי הפצצת מתקני ההרג תאט במידה ניכרת את הטבח, גם אם באופן זמני בלבד.¹⁹

באמצע יולי החליטו פְּלָה ומועצת הוועדה לפליטי מלחמה ללחוץ על הצבא בנושא זה. אבל תכניתם נכשלה מן הסתם, שכן לא הועברה כל פנייה רשמית, אף כי פְּלָה ומְקֵלוֹי דנו בנושא בשלב כלשהו בקיץ 1944. שיחתם ריפתה כנראה את ידיו של פְּלָה, שכן בספטמבר הוא הודיע לשר האוצר, הנרי מורגנטאו הבן, כי הוועדה החליטה שלא להפנות את ההצעה למשרד המלחמה.²⁰

לקראת סוף יולי כתב ועד החירום להצלת העם היהודי באירופה לנשיא רוזוולט וביקש ממנו להפציץ את מסילות הברזל המשמשות לגירוש ואת תאי הגזים.²¹ המכתב הדגיש כי מסילות הברזל מנוצלות גם להובלת כוחות צבא וכי התקפה על אושוויץ תכשיר את הדרך לבריחת אסירים ולהצטרפותם לכוחות ההתנגדות. מכאן ששתי הפעולות המוצעות יסייעו למאמץ המלחמתי, ולא יפריעו לו. גישוש זה לא הוליד דבר.

ההצעה הבאה יצאה מן הקונגרס היהודי העולמי בניו יורק והופנתה היישר למשרד המלחמה. ב-9 באוגוסט שלח א' ליאון קובוביץקי למְקֵלוֹי הודעה שקיבל לא מכבר מארנסט פריישר, חבר הממשלה הצ'כית הגולה. ההודעה קראה להפצצת תאי הגזים של אושוויץ ומסילות הברזל המוליכות אליו.²²

תשובת משרד המלחמה בחתימתו של מְקֵלוֹי מ-14 באוגוסט היתה במתכונת המוכרת: אני נדרש למכתבך מ-9 באוגוסט שבו ביקשת שנשקול את הצעתו של מר ארנסט פריישר להפציץ מתקנים מסוימים וצומתי רכבת.

הוועדה לפליטי מלחמה פנתה למשרד המלחמה והעלתה את שאלת מעשיותה של הצעה זו. לאחר בדיקה התברר כי מבצע מעין זה יוכל לצאת אל הפועל רק על-ידי הסטה של סיוע אווירי ניכר החיוני להצלחת כוחותינו העסוקים במבצעים מכריעים במקומות אחרים, ובכל אופן, יעילותו תהיה כה מפוקפקת, שאין הוא מצדיק את השימוש במשאבינו. רבים סבורים כי מאמץ כזה, אפילו היה מעשי, עלול לדרבן את הגרמנים לפעולה נקמנית אף יותר.

¹⁹ אקצין לְלָר, 29 ביוני 1944, WRB Records, box 35, Hungary 5.

²⁰ "Summary of Steps", 13 ביולי 1944, פְּלָה לסְטֵינְיוֹס, 13 ביולי 1944, טיוטת תזכיר לשר המלחמה, לנשיא ולסטימסון, 13 ביולי 1944, פְּלָה למורגנטאו, 6 בספטמבר 1944, שם, box 34, Hungary 1; פְּלָה למְקֵלוֹי, 3 באוקטובר 1944, שם, box 35, Hungary 5.

²¹ סמרטנקו לרוזוולט, 24 ביולי 1944, NA, State Department decimal file 840.48 Refugees/7-2444.

²² קובוביץקי למְקֵלוֹי, 9 באוגוסט 1944, שם, ASW 400.38, Countries-C-D-E-F, box 151, record group 107.

משרד המלחמה ער לחלוטין למניעים ההומניטריים העומדים מאחורי המבצע המוצע, אך לנוכח הטעמים שהוצגו לעיל נראה לנו שאיננו יכולים או צריכים לקבל עלינו את ביצועו, לפחות לא בעת הזאת.²³

בינתיים הלכה והסתיימה בלא כלום הפנייה הממשית היחידה שהופנתה אי-פעם לממשלת בריטניה בעניין ההפצצה, למרות תמיכתם של ראש הממשלה וינסטון צ'רצ'יל ושר החוץ אנתוני אידן. ב-6 ביולי, יומיים אחרי שדחה מְקלוֹי במכתבו לוועדה לפליטי מלחמה את הראשונה בהצעות ההפצצה האמריקניות, נועדו חיים ויצמן ומשה שרת (שרתוק) עם אידן. שני המנהיגים הציונים פעלו מטעם הסוכנות היהודית על-פי הצעת נציגיה בבודפשט והציגו לפני אידן רשימה של הצעות להצלת שארית הפלטה של יהודי הונגריה. ברשימה נכללה הבקשה "להפציץ את מסילת הברזל המוליכה מבודפשט לבירקנאו ואת מחנות המוות בבירקנאו ובמקומות אחרים". אידן הסכים להעביר את הצעות ההפצצה למשרד האווירייה.²⁴ באותו יום כתב אידן לצ'רצ'יל והביע את תמיכתו בבקשות ההפצצה. צ'רצ'יל השיב למחרת היום: "קיימת תמימות-דעים גמורה בינך לביני. הוצא מחיל-האוויר כמה שתוכל ובשעת הצורך השתמש בשמי". אידן שלח מיד את הצעות לשר האווירייה סר ארצ'יבלד סינקלייר וביקש לדעת אם לדעת משרד האווירייה ההצעות מעשיות. "אני מקווה מאוד כי יהיה אפשר לעשות דבר מה", כתב אידן לסינקלייר, "ראש הממשלה הסמיך אותי להודיע שהוא מסכים". בקשת ויצמן ושרת, שיצאה לדרך בבהילות כה רבה, החלה לדשדש במסדרונות של משרד האווירייה ומשרד החוץ. סינקלייר השיב לאידן ב-15 ביולי שהפצצת מסילות הברזל היא "מעבר ליכולתנו", כי המטרות רחוקות מדי; גם המחנות היו מחוץ לטווח הטיסה של המפציצים הכבדים של חיל האוויר המלכותי. סינקלייר הוסיף שייתכן, אם כי בסבירות נמוכה מאוד, שהמפציצים האמריקניים יוכלו להגיע למחנות. הוא אמר שיציג את הנושא לפני הרשויות האמריקניות. אידן, שלא רווה נחת מתשובתו של סינקלייר, הגדיר אותה "בלתי מועילה" ורשם על שוליה "הוא נתבקש לפעול".

אבל לא אידן ולא צ'רצ'יל לא עקבו אחר התפתחות העניין; פקידי משרד האווירייה, ובייחוד פקידי משרד החוץ, עיכבו אותו בשבועות הבאים. בהתייעצויות פנימיות פקפקו אנשי משרד החוץ בישימות התכנית, בערכה ואף בנחיצותה – הם הניחו כי הדיווח על עצירת הגירוש מהונגריה משמעו שההרג ההמוני באושוויץ נפסק.

בתחילת אוגוסט ביקש משרד האווירייה ממשרד החוץ לספק לו מפות ותכניות מפורטות של המחנות כדי שצוותי האוויר יוכלו לבדוק את האפשרות לתקוף אותם. שבועיים לאחר מכן

²³ מְקלוֹי לקובוביץקי, 14 באוגוסט 1944, שם. הבדיקה שמְקלוֹי מדבר עליה לא נעשתה מעולם.
²⁴ פסקה זו וחמש הפסקאות הבאות מבוססות על המידע המופיע בתוך: גילברט, אושוויץ ובעלות-הברית, עמ' Bernard Wasserstein, *Britain and the Jews of Europe 1939-1945*, ;278-274, 260-258, 249-245 .London, 1979, pp. 307-320

העלה משרד החוץ את הבקשה לפני הסוכנות היהודית. בתוך שעות אחדות השיגה הסוכנות היהודית את החומר מן הממשלה הפולנית הגולה בלונדון והעבירה אותו למשרד החוץ. ואולם בשלב הזה החליט משרד החוץ לגנוז את התכנית לגמרי. במקום לשלוח את המפות והתכניות למשרד האווירייה, הן נקברו בתיקי משרד החוץ. לאחר מכן דחה משרד החוץ הצעות הפצה בתואנה כי הקשיים הטכניים הכרוכים בהפצות גדולים מדי, ולנוכח הדיווח על הפסקת הגירושים מהונגריה ממילא אין עוד צורך בהפצות. למעשה, ההרג ההמוני באושוויץ נמשך, ולכן המשיכה הסוכנות היהודית לתבוע את ההפצה. שאלת הקשיים הטכניים מעולם לא נבדקה באמת, בין היתר משום שמפות המחנות והתכניות שלהם לא הגיעו למשרד האווירייה. ב-1 בספטמבר כתב ריצ'רד לו בשם משרד החוץ לוויצמן ולסר ארצ'בלד סינקלייר והודיע להם כי ההצעה נדחתה.

בוושינגטון שוב גברו בינתיים הלחצים להפיץ את מסילות הברזל, והפעם את המסילות בין אושוויץ לבודפשט, המובלעת הגדולה האחרונה של יהודי הונגריה שסכנת גירוש ריחפה עליהם. במהלך ספטמבר הגיעו בקשות מוועד ההצלה של אגודת הרבנים בארצות-הברית. בשאיפתו להעביר את הבקשה לוועדה לפליטי מלחמה בהקדם האפשרי, טלפן הרב אברהם קלמנוביץ בשבת לאיש הוועדה בנימין אַקצין. כאשר העביר אַקצין את בקשת הרב לפְּלָה, הוא ביטא גם את מורת רוחו שלו מחוסר המעש של משרד המלחמה בנושא בקשות ההפצה. אַקצין טען כי הוועדה לפליטי מלחמה "הוקמה בדיוק כדי לגבור על האינרציה ובמקרים מסוימים על חוסר העניין של סוכנויות ממוסדות" בהצלת היהודים.²⁵ הוא הצביע על עליונותן האווירית של בעלות הברית בעת ההיא ודחק לפנות ישירות לנשיא רזוולט בבקשה שיורה להפציץ לאלתר את מסילות הברזל המשמשות לגירושים. ואולם הוועדה לא פעלה בנושא הפנייה.

בנושא המכריע האחר של שאלת ההפצה – התקפות אוויריות על אושוויץ – אמנם טיפלה הוועדה לפליטי מלחמה, אך בהססנות. לקראת סוף ספטמבר פנו חברים בממשלה הפולנית הגולה בלונדון ונציגי קבוצות יהודיות בריטיות אל ג'יימס מאן, נציג בלונדון של הוועדה, ומסרו לו מידע ולפיו הנאצים מגבירים את קצב ההשמדה. הם דחקו בוועדה לפליטי מלחמה לבדוק שוב את האפשרות להפציץ את תאי הגזים. מאן שלח את פנייתם במברק לוושינגטון. מסרים אחרים שהגיעו לוועדה דיווחו על איומי הנאצים להשמיד אלפים מאסירי המחנה בזמן שייסוגו הגרמנים מפני הצבא האדום לאורך פולין. פְּלָה החליט להעלות את הנושא שוב, אם כי לא בתקיפות. הוא שיגר את תוכן השדר של מאן למְקֵלוֹי "לעיון כפי שראוי לדבר".²⁶

²⁵ אַקצין לפְּלָה, 2 בספטמבר 1944, WRB Records, box 35, Hungary 5; קלמנוביץ לפְּלָה, 11 בספטמבר 1944, שם, box 36, Hungary 6.

²⁶ וינט למזכיר המדינה, 29 בספטמבר 1944, פרוסקאואַר לפְּלָה, 26 בספטמבר 1944, אגודת הרבנים האורתודוקסים וועד ההצלה לפְּלָה, 26 בספטמבר 1944, WRB Records, box 18, Poland 1; פְּלָה למְקֵלוֹי, 3 באוקטובר 1944, NA, ASW 400.38 Jews, record group 107.

משרדו של מְקלוֹי לא העריך מן הסתם כי הדבר חשוב דיו לדון בו עם אגף המבצעים או אף כדי להצדיק תשובה לוועדה לפליטי מלחמה. גרהרדט המליץ "לא לנקוט פעולה כלשהי בעניין, שכן כבר הוצג במלואו בעבר כמה וכמה פעמים".²⁷ מְקלוֹי השאיר בעינה את המלצת עוזרו.

הניסיון האחרון לשכנע את משרד המלחמה להפציץ את אושוויץ נעשה מיד לאחר שנוסחם המלא של דוחות הבורחים מאושוויץ הגיע סוף סוף לוושינגטון ב-1 בנובמבר. הכרוניקות של פרטי הזוועה טלטלו את הוועדה וזעזעו את פְּלֶה עד כדי כך שכתב מכתב תקיף למְקלוֹי ותבע בו את הריסתם של מתקני ההרג. פְּלֶה גם ציין את היתרונות הצבאיים שיהיו להפצצתם בזמן של אתרי התעשייה באושוויץ.²⁸

פנייתו של פְּלֶה הועברה ממשרדו של מְקלוֹי לאגף המבצעים, וזה דחה את ההצעה בתואנה שאין להסיט כוח אווירי מ"מערכי היעד התעשייתיים" החיוניים וכי אושוויץ "אינו נמנה עם מערכי יעד אלה".²⁹ לאמתו של דבר, אושוויץ נמנה עמם גם נמנה. אחת משתיים: או שלאגף המבצעים לא היה המידע הנחוץ, או שהוא לא דיבר אמת. עוד הסביר אגף המבצעים, כי הריסת מתקני ההרג תצריך מפציצים כבדים, מפציצים בינוניים או מטוסים מנמיכי טוס או מפציצי צלילה. כן הוסיף אגף המבצעים שתי קביעות מטעות, ולפיהן המשימה אינה אפשרית מבחינה טכנית או כרוכה בסיכון מופרז:

המטרה [אושוויץ] מצויה מעבר לטווח המרבי של מפציצים בינוניים, מפציצי צלילה ומפציצי קרב המוצבים בבריטניה, צרפת או איטליה.

השימוש במפציצים כבדים מבסיסים בבריטניה יחייב טיסות הלוך ושוב בלי ליווי למרחק של 2,000 מיילים מעל לשטח אויב.³⁰

הקביעה הראשונה היתה כוזבת; בטווח של המפציצים הבינוניים "מיטשל" ומפציצי הצלילה "לייטנינג" היה כדי לתקוף את אושוויץ מאיטליה, והוא הדין בטווח של מפציצי הקרב הבריטיים "מוסקיטו". הקביעה השנייה בלבדה את היוצרות. מדוע צריך היה לפסוח על שדות התעופה באיטליה? מפציצים כבדים היו מסוגלים להגיע משם לאושוויץ בלא קושי מיוחד. אכן, הבסיסים בבריטניה היו מרוחקים מאושוויץ בהרבה, ולפיכך לא רלוונטיים למשימה שעל הפרק.

²⁷ HAG למְקלוֹי, 5 באוקטובר 1944, שם.

²⁸ מְנון לפְּלֶה, 16 בנובמבר 1944, הוֹדָל, תזכיר, 2 בנובמבר 1944, פְּלֶה למְקלוֹי, 8 בנובמבר 1944, WRB Records, box 6, German Extermination Camps; ריאיון שערך לורנס ג'רוויק עם ג'ון פְּלֶה, 16 באוקטובר 1978.

²⁹ טופס מסלול טיסה של OPD, 8 בנובמבר 1944, NA, OPD 000.5, sec. III, case 53, record group 165; הַל לעוזר שר המלחמה, 14 בנובמבר 1944, שם, ASW 400.38, Countries-Germany, record group 107.

³⁰ הַל לעוזר שר המלחמה, 14 בנובמבר 1944, מְקלוֹי לפְּלֶה, 18 בנובמבר 1944, שם.

לא הוגשו עוד בקשות להפציץ את אושוויץ. בלי שהעולם החיצוני ידע על כך, בנובמבר 1944 הורה מפקד הס"ס היינריך הימלר להרוס את מנגנון ההרג. ב-27 בינואר 1945 כבש הצבא האדום את מחנה אושוויץ.

משרד המלחמה דחה אפוא בעקביות את ההצעות להפציץ את אושוויץ ואת מסילות הברזל המוליכות אליו. הסיבה הצבאית העיקרית שניתנה היתה "אי מעשיותן" של הצעות מעין אלה, שכן הן תובעות "הסטה של סיוע אווירי ניכר החיוני להצלחת כוחותינו העסוקים עכשיו במבצעים מכריעים במקומות אחרים".³¹ האומנם מדובר בסיבה תקפה? התשובה לכך שלילית.

ממרס 1944 ואילך שלטו בעלות הברית בשמי אירופה. מתחילת מאי היו ללהק ה-15 של חיל האוויר, שבסיסו היה באיטליה, הטווח והיכולת לתקוף את המטרות המבוקשות. באותם ימים בסוף יוני, בעוד משרד המלחמה דוחה את ההצעות הראשונות להפציץ את מסילות הברזל, המתינו מפציצים של הלהק ה-15 של חיל האוויר לתנאי תעופה מתאימים כדי לתקוף את זיקוק ליד אושוויץ. משימה זו יצאה אל הפועל ב-7 ביולי, ובמהלכה טסו 452 מפציצים לאורך שתיים מחמש מסילות הברזל ששימשו לגירושים. בגיחת הפצצה אחרת, ב-26 ביוני, עברו 71 "מבצרים מעופפים" ליד שלוש מסילות הברזל האחרות, חצו אחת מהן וטסו במרחק של כ-50 קילומטרים משתי האחרות.³²

אשר לאושוויץ, כבר בינואר 1944 ניתחו אותו אסטרטגים של בעלות הברית ומצאו כי הוא מטרה פוטנציאלית בשל מתקני הדלק הסינתטי והגומי הקשורים במחנה. חודשיים לאחר מכן נבחנה בדקדקנות התשלובת הענקית לזיקוק נפט של בלֶכְהֶמֶר, מרחק של 75 קילומטרים מאושוויץ. בתחילת מאי ציין הגנרל איירה איקר, מפקד כוחות האוויר של בעלות הברית באיטליה, כי יהיה אפשר לתקוף את בלֶכְהֶמֶר בד בבד עם התקפות על תעשיות המלחמה באושוויץ ובאֶדְרֶטל.³³

³¹ מקלוי לפֶלָה, 4 ביולי 1944, שם, ASW 400.38 Jews, record group 107; מקלוי לקובוביצי, 14 באוגוסט 1944, שם, ASW 400.38 Countries-C-D-E-F, box 151, record group 107.
³² Wesley Craven and James Cate (eds.), *The Army Air Forces in World War II*, Chicago, 1951, vol. 3, pp. xii, 47, 66, 283, 792-793; Charles Webster and Noble Frankland, *The Strategic Air Offensive against Germany 1939-1945*, London, 1961, vol. 3, pp. 132-133, 136; James Sunderman (ed.), *World War II in the Air: Europe*, New York, 1963, p. 174; U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations, 1 November 1943-8 May 1945," NA, record group 243 (U.S. Strategic Bombing Survey); U.S. 15th Air Force Mission Reports, microfilm reel A6465 (July 7, 1944), frames 1029, 1031, 1040, 1050, 1052, 1138, 1178, Albert F. Simpson Historical Research Center, Maxwell Air Force Base, Alabama; Glenn Infield, *The Library of Poltava Affair*, New York, 1973, p. 166; Carl A. Spaatz, "Operational Planning: Attacks against Oil Targets," Congress, box 143, Spaatz Papers, 27 ביוני 1944, (CS7191E), box 35, Cables June 44, Spaatz Papers.
³³ דוחות על מטרות יעד, אושוויינצ'ים, 21 בינואר 1944, בלֶכְהֶמֶר צפון ודרום, 15 במרס 1944, NA, sec. 4-; CS440IE, 27 באפריל 1944, איקר לספֶאָץ (586), 1g (141, 142, 163), record group 243; 8 במאי 1944, "Operational Planning: Attacks against Oil Targets", box 143; חיל האוויר צילם

במאי 1944 מיקד הלהק ה-15 של חיל האוויר את עיקר תשומת לבו במטרות הקשורות בייצור דלק. לכל אורך הקיץ, במקביל לצמצום מעורבותם בפלישה לצרפת, החלו להצטרף לפעילות זו הלהק השמיני של חיל האוויר של ארצות-הברית מבסיסו בבריטניה וחיל האוויר המלכותי. מרבית המשקיפים, כאז כן עתה, תמימי דעים כי תשומת הלב שהוקדשה לדלק בשנים 1944 ו-1945 היתה אחד הגורמים המכריעים שהביאו לידי מפלתה של גרמניה. המחסור בדלק חנק בהדרגה את המבצעים הצבאיים של הרייך השלישי.³⁴

בסוף יוני עמד הלהק ה-15 של חיל האוויר להעתיק את "מלחמת הדלק" לשליה העילית, שבה הקימה גרמניה תעשייה חשובה של דלק סינתטי בהתבסס על משאבי הפחם הרבים של החבל. שמונה מפעלי דלק חשובים היו מקובצים במעין חצי עיגול, ברדיוס של כ-55 קילומטרים, כשליד הקצה הצפוני מזרחי של הקשת נמצא אושוויץ וליד הקצה הצפוני מערבי – בֶּלְכֶמֶר. בֶּלְכֶמֶר היה המטרה העיקרית. כוחות שמנו בין 102 ל-357 מפציצים כבדים תקפו אותו בעשר הזדמנויות שונות בין 7 ביולי ל-20 בנובמבר. ואולם בֶּלְכֶמֶר לא היה המטרה התעשייתית היחידה. אמות הספים של כל שמונת המפעלים הזדעזעו מפגיעתן של טונות של חומר נפץ מרסק. גם מתחם התעשייה של אושוויץ עצמו.³⁵

מאוחר בבוקר יום ראשון, 20 באוגוסט, הטילו 127 מבצרים מעופפים, מלווים ב-100 מטוסי קרב "מוסטנג", 1,336 פצצות חנ"ם במשקל 250 קילוגרמים כל אחת על אזורי התעשייה של אושוויץ, פחות משמונה קילומטרים ממזרח לתאי הגזים. מזג האוויר היה מצוין, והתנאים להפצצה חזותית מדויקת אידאליים כמעט. אש הנ"מ ו-19 מטוסי הקרב הגרמניים שהיו שם לא הועילו. רק מפציץ אמריקני אחד הופל; אף מוסטנג לא נפגע. כל חמש קבוצות המפציצים דיווחו על פגיעות מוצלחות באזור המטרה.³⁶

ב-13 בספטמבר שוב זרע כוח של מפציצים כבדים הרס על אזורי תעשייה של אושוויץ. 96 מטוסי "ליברייטור" לא נתקלו בהתנגדות אווירית כלשהי, אך שלושה מהם הופלו באש נ"מ כבדה. כמקודם, לא נעשה כל ניסיון לפגוע במתקני ההרג, אף כי פצצה תועה גרמה נזק לשלוחת המסילה שהוליכה לתאי הגזים.³⁷

תצלומי אוויר של תשלובת אושוויץ ב-4 באפריל 1944, ובמאי 1944 עמדה לרשותו מפה של התשלובת, Mission Reports, microfilm reel A6494, frame 1602.
³⁴ Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, pp. 177-179, 292-296, 645, 794-796;
 Webster and Frankland, *The Strategic Air Offensive*, vol. 3, pp. 46-47, 237-240
³⁵ Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, pp. 177-178; Webster and Frankland, *The Strategic Air Offensive*, vol. 3, facing p. 47; U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations"; Infield, *The Poltava Affair*, p. 181; *Kansas City Star*, August 21, 1944, p. 4
³⁶ U.S. 15th Air Force, Daily Operations, August 1944, NA, record group 243; U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations";
 (לא מתוארך), NA, GS 5612, record group 243.
³⁷ Kazimierz Smoleń (ed.), *Hefte von Auschwitz*, Cracow, 1964, vol. 8, p. 66; U.S. 15th Air Force, Daily Operations, September 1944, NA, record group 243
 פרבן באושוויינצ'ים.

ב-18 בדצמבר ושוב ב-26 בדצמבר שבו והלמו מפציצי ארצות-הברית במפעלי התעשייה של אושוויץ.³⁸

מתחילת יולי היה האזור נתון להתקפות אוויריות נרחבות. לדוגמה, יומיים אחרי המתקפה האווירית הראשונה על אושוויץ, הפציצו 261 מבצרים מעופפים ומטוסי ליברייטור את בתי הזיקוק של בלכהמר ואודרטל. רבים מהם חלפו במרחק של 65 קילומטרים מאושוויץ מיד אחרי שהשליכו את פצצותיהם על המטרות. ב-27 באוגוסט תקפו עוד 350 מפציצים כבדים את בלכהמר. יומיים לאחר מכן הפציצו 218 מטוסים את מורווסקה אוסטרווה ואת אודרברג (בוהומין), שתיהן במרחק של כ-70 קילומטרים מאושוויץ.³⁹ זמן קצר לפני כן, ב-7 באוגוסט, תקפו מפציצים כבדים משני צדדיו של אושוויץ באותו יום: 357 הפציצו את בלכהמר ו-55 את טשביניה, 21 קילומטרים מצפון מזרח לאושוויץ.⁴⁰

לא יהיה אפוא מוגזם לאפיין את אושוויץ ואת סביבתו כחממה של פעילות ההפצצה האמריקנית מ-7 ועד 29 באוגוסט. ואולם ב-14 באוגוסט כתב משרד המלחמה כי הפצצת אושוויץ תתאפשר רק אגב הסטת כוח אווירי מ"מבצעים מכריעים במקומות אחרים".⁴¹

שאלה אחת נותרת בעינה: האם צדק משרד המלחמה בסברתו שיעילותן של ההפצצות המוצעות "מפוקפקת"?

בנוגע למסילות הברזל התשובה אינה חד משמעית. הפצצת מסילות ברזל היתה כרוכה בבעיות משלה ועמדה במוקד ויכוחים ממושכים בצבאות בעלות הברית. ניתוק מוצלח של מסילות ברזל הצריך תצפית מקרוב על הקווים המותקפים והפצצה תכופה, שכן התיקונים נמשכו ימים אחדים בלבד. אילו הוקצה ברציפות כוח אווירי להפצצתן, היתה הפצצת מסילות ברזל יעילה מאוד, אבל איש לא ציפה שבעיצומה של המלחמה יופנה כוח צבאי מעין זה לתכליות הצלה.⁴²

אפשר גם לטעון כי הפצצת מסילות ברזל לא היתה מועילה אחרי 8 ביולי 1944 – המועד שבו יצא המשלוח ההמוני האחרון מהונגריה לאושוויץ. טענה זו משכנעת כשהדברים אמורים בשלוש מסילות הגירוש הרחוקות ביותר מבודפשט, שכן רוב היהודים שמחוץ לבירה כבר גורשו עד אז. ואולם יותר מ-200,000 יהודים נותרו בבודפשט, וסכנה תמידית של חידוש

³⁸ U.S. 15th Air Force, Daily Operations, December 1944, NA, record group 243
³⁹ U.S. 15th Air Force, Daily Operations, August 1944, *ibid.*; U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations"
⁴⁰ U.S. 15th Air Force, Daily Operations, July and August 1944, NA, record group 243; U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations"; Mission Reports, Microfilm reel A6473 (August 22, 1944), frame 595; Infield, *The Poltava Affair*, p. 181
⁴¹ NA, ASW 400.38, Countries C-D-E-F, box 151, record 14 באוגוסט 1944, מקלוי לקובוביצי, group 107
⁴² Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, pp. 72-79, 149-162, 371-372, 405, 473, 652, 655, 736, 746; Webster and Frankland, *The Strategic Air Offensive*, vol. 3, p. 260; Hilary Saunders, *Royal Air Force, 1939-1945*, London, 1954, vol. 3, pp. 223-225

המשלוחים לאושוויץ ריחפה מעליהם. פירושו של איום זה היה שחשיבותן המכרעת של שתי מסילות הגירוש האחרות, שהיו משמשות להובלת יהודי בודפשט לאושוויץ, נותרה בעינה. בנסיבות אלה יכלה ארצות-הברית להפגין בלא קושי דאגה לשלומם של היהודים. בעלות מזערית למאמץ המלחמתי, יכול היה משרד המלחמה להסכים לעמוד הכן, ובמקרה שהגירושים יחודשו להקצות כמה טונות של פצצות לשתי המסילות הללו, בתנאי שהמפציצים היו מתוכננים ממילא לטוס סמוך אליהן במשימות מלחמתיות שגרתיות. רצה הגורל ובעשרה ימים שונים מיולי ועד סוף אוקטובר טסו בסך הכול 2,700 מפציצים לאורך שתי המסילות או בקרבתן בדרכם למטרות באזור בִּלְכֶהָרְ - אושוויץ.⁴³

למעשה, בסוף אוגוסט נראה כי הגירושים מבודפשט ממשמשים ובאים, ועוד בקשה להפציץ את מסילות הברזל נשלחה לווינגטון משוויץ באמצעות שטרנבוך. ב-13 בספטמבר הגיעה התשובה לִּבְרָן. משרד המלחמה העריך כי המשימה איננה אפשרית. ובכל זאת, באותו יום עצמו טסו 324 מפציצים כבדים אמריקניים מאיטליה למטרות בשלזיה. הם עברו בדרכם במרחק של עשרה קילומטרים מאחת המסילות. בדרכם חזרה הם נפגשו ממש מעל למסילה האחרת. בשעה שנערכו מחדש, הטילו כמה מהם עודפי פצצות על מגרש המטענים שלמטה ולגמרי במקרה ניתקו את מסילת הברזל הראשית.⁴⁴

אשר ל"יעילות" ההפצצה של אושוויץ עצמו, ברור כי הריסת תאי הגזים והמשרפות היתה מצילה את חייהם של רבים. הרצח ההמוני נמשך באושוויץ עד לסגירת תאי הגזים בנובמבר 1944. לכל אורך הקיץ והסתיו לא חדלו משלוחים מרחבי אירופה להוליך עשרות אלפי יהודים אל מותם.⁴⁵

האם היה אפשר לאתר מן האוויר את בתי החרושת למוות? ארבעת המתקנים הגדולים של תאי הגזים והמשרפות ניצבו בשני צמדים. שניים ממבני ההשמדה היו באורך של 107 מטרים, ושני האחרים באורך 80 מטרים. ארובות התנשאו מעליהם. מאז אפריל 1944 עמדו לרשות מיפקדת חיל האוויר האמריקני באיטליה תצלומי אוויר מפורטים של אושוויץ-בירקנאו.

U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations"; Mission Reports, Microfilm reel ⁴³ A6465 (July 7, 1944), frames 1029, 1031, 1040, 1050, 1178, reel A6473 (August 20, 1944), frames 172-173, 178, 214, reel A6473 (August 22, 1944), frames 583, 595, 606, 816, reel A6474 (August 27, 1944), frames 730, 733, 741, 746, reel A6477 (September 13, 1944), frames 623, 651, reel A6481 (October 13, 1944), frames 740, 775, 942, 957, reel A6481 (October 14, 1944), frames 1412, 1441, 1446, reel A6482 (October 17, 1944), frame 658

⁴⁴ שטרנבוך לוועד ההצלה, 28 באוגוסט 1944, 13 בספטמבר 1944, Yeshiva University Archives, New York, box 20, Vaad ha-Hatzala Papers; Mission Reports, microfilm reel A6477 (September 13, 1944), frames 623, 651; U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations"; Interpretation Report no. DB 214, September 16, 1944 (Vrutky), NA, GS 5612, record group ²⁴³

Kazimierz Smoleń et al., *Selected Problems from the History of KL Auschwitz*, Auschwitz, ⁴⁵ 1967, vol. 1, pp. 209-213

תיאורים של המבנים ושל מערך המחנה, שסיפקו אסירים בורחים, היו בווישינגטון כבר בתחילת יולי 1944.⁴⁶

בידי הפקידים בווישינגטון היו אפוא נתונים על מתקני ההרג, על מקומם ועל תכליתם. אבל הם לא חלקו כל פרט מן המידע הזה עם הפיקוד של חיל האוויר באיטליה, אשר צוותי האוויר שלו החזיקו בתצלומי אוויר של מבני ההשמדה בלי שהיה להם מושג מה הם ולא היתה להם סיבה לבחון אותם ביסודיות, כי תשומת לבם התמקדה באזורי התעשייה המרוחקים שמונה קילומטרים משם.⁴⁷

האומנם עשויה היתה ההפצה האווירית להיות מדויקת דיה להוציא מכלל שימוש את מבני הרצח ההמוני? בהחלט כן. באחת ההתקפות הגדולות על אושוויץ היה אפשרי למשל להפנות כמה מן המפציצים הכבדים אל בירקנאו ולהפציץ את מתקני ההרג. בטיסה בגובה הרגיל שלהם – 20,000 עד 26,000 רגל – יכלו מפציצים כבדים להרוס את המבנים. ואולם האפשרות להגיע לדיוק מוחלט מגבהים אלה היתה נדירה. כמה מן הפצצות היו פוגעות מן הסתם בבלוקים הסמוכים.

מנהיגים יהודים באירופה ובארצות-הברית הניחו כי השימוש במפציצים כבדים יגרום למותם של כמה אסירים והתחבטו בבעיה המוסרית שהתעוררה. רובם הגיעו למסקנה כי אבדן חיים בנסיבות אלה היה מוצדק. הם ידעו כי 90 אחוזים מן היהודים מומתים בגז מיד בהגיעם לאושוויץ. הם גם הבינו כי רוב אלה שהושארו בחיים והוצבו במחנות העבודה בתור עובדי כפייה נאבקים יומיום על חייהם כשהם גוועים ברעב בגיהינום של המחנה, וסופם שהם מותשים בתוך שבועות אחדים ומומתים בתאי הגזים. ההפצה אולי היתה הורגת כמה מהם, אך היה בכוחה לעצור את הטבח ההמוני או לעכבו.⁴⁸

עכשיו ידוע לנו כי רבים מאסירי אושוויץ היו תמימי דעים אתם. אולגה לנג'ל, ניצולת בירקנאו, נזכרה אחרי המלחמה כי היא ואסירים שהכירה ייחלו להתקפה אווירית. "אילו יכלו בעלות הברית לפוצץ את כבשני המשרפה! קצב ההשמדה היה מואט לפחות".⁴⁹ שתי אחיות יהודיות הונגריות, שנמצאו בבירקנאו כשהופצו אזורי התעשייה של אושוויץ, סיפרו על אסירות

Jan Sehn, *German Crimes in Poland*, Warsaw, 1946, vol. 1, pp. 84-85, 88, fig. 7; War ⁴⁶ Refugee Board, *German Extermination Camps*, pp. 6, 7, 15, 22; Józef Garliński, *Fighting* *Auschwitz*, London, 1975, pp. 77, 89; *Morgenthau Diaries*, book 750, pp. 184-188, 354-360; *New York Times*, February 24, 1979, p. 2; *Studies in Intelligence* (Winter 1978-1979), pp. 11-29; *Military Intelligence* (January 1983), pp. 50-55.

⁴⁷ מפעל הדלק הסינתטי של אי גה פרבן באושוויינצ'ים; *Military Intelligence* (January 1983), pp. 50-55.

⁴⁸ *Morgenthau Diaries*, book 750, pp. 184-188, 354-360.

⁴⁹ Olga Lengyel, *Five Chimneys: The Story of Auschwitz*, Chicago, 1947, pp. 123, 155-156.

שהתפללו שהמפציצים יפציצו את תאי הגזים. הן היו מוכנות ומזומנות למות בזמן ההפצה.⁵⁰

ואולם המפציצים הכבדים לא היו האפשרות היחידה. מספר קטן של מפציצי מיטשל, שפגעו בדיוק רב יותר מגבהים נמוכים יותר, היה יכול להצטרף לאחת ממשימות ההפצה של אושוויץ.⁵¹ חלופה מדויקת אף יותר יכלה להיות הפצצת צלילה. כמה מפציצי צלילה לייטינג (P-38) יכלו להוציא מכלל פעולה את מבני הרצח בלי לסכן את האסירים בבירקנאו. מטוסי P-38 הוכיחו שהם מסוגלים לבצע משימה מרוחקת מעין זו ב-10 ביוני 1944, כאשר ביצעו הפצצות צלילה על בתי הזיקוק של פלואַשטי.⁵²

האמצעי היעיל ביותר להשמדת מתקני ההרג היה עשוי להיות שיגורם של כ-20 מטוסי מוסקיטו בריטיים לאושוויץ, תכנית שיכלה לצאת לפועל בעצה אחת עם חיל האוויר המלכותי. הטווח של מפציץ קרב מהיר זה היה גדול דיו למשימה, וכבר הוכח שטכניקת ההפצה שלו מגובה נמוך מדויקת ביותר. בפברואר 1944, לדוגמה, יצאו 19 מטוסי מוסקיטו לפרוץ פרצה בבית הכלא באַמֶין כדי לשחרר את חברי המחותרת הצרפתית שהוחזקו שם לקראת הוצאתם להורג. שני הגלים הראשונים של ההתקפה פגעו בדיוק גדול כל-כך, עד שהרסו את החומה הראשית ואת עמדות המשמר, וששת המטוסים האחרונים לא נדרשו כלל להטיל את הפצצות שנשא. בבקשתו של פֶּלָה מנובמבר להפציץ את אושוויץ, הוא הצביע על הדמיון למשימה באַמֶין. משרד המלחמה הכחיש דמיון כלשהו, אבל לאמתו של דבר, ההתקפה באַמֶין דרשה דיוק גדול יותר ובוצעה במזג אוויר חורפי גרוע ביותר.⁵³

הגרמנים היו נתונים בלחץ, ואילו נהרסו מתקני ההרג בשלב זה של המלחמה, לא היו מסוגלים לבנותם מחדש. הבנייה המקורית הרי נמשכה שמונה חודשים, בזמן שכוח האדם, התעבורה והחומרים היו זמינים יותר. בלי תאי גזים ומשרפות היו הנאצים נאלצים לשקול שוב את תכנית ההשמדה. הפעלת תאי הגזים, שהמיתו 2,000 איש בתוך פחות מחצי שעה, דרשה מספר מוגבל בלבד של אנשי ס"ס, ואילו הריגת עשרות אלפים בירי היתה תובעת את

⁵⁰ קלייר ברקר, ריאיון עם דיוויד ויימן, 17 באפריל 1977; קלייר ברקר לדיוויד ויימן, 18 באפריל 1978; דוגמאות אחרות: Pelagia Lewinska, *Twenty Months at Auschwitz*, New York, 1968, p. 21; *Jewish Observer* (January 1979), p. 45; *Commentary* (July 1978), pp. 9-10; Sunderman, *World War II in the Air*, pp. 320-321; Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, pp. 376-377, 382-383, 399; Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, p. 283; Mission Reports, Narrative Report, Mission no. 702, 82 Fighter Group (June 10, 1944); Philip Birtles, *Mosquito*, London, 1980, pp. 20-25, 57, 88-95, 135-140, 145-146, 183-185; Sunderman, *World War II in the Air*, pp. 324-327; Saunders, *Royal Air Force*, vol. 3, pp. 91-18; *New York Times*, October 29, 1944, p. 7; 92, 406; *New York Times*, October 29, 1944, p. 7; 92, 406; *New York Times*, October 29, 1944, p. 7. בנובמבר 1944, מקלוי לפֶּלָה, 8 בנובמבר 1944, 44 מטוסי מוסקיטו לפחות הוצבו בבסיסי האוויר של בעלות הברית באיטליה ביוני 1944 (א"א מַנְדִי, אגף ההיסטוריה האווירית, משרד ההגנה, לונדון, אל דיוויד ויימן, 29 במרס 1983).

ריתוקו של כוח צבאי גדול. הנאצים היו נאלצים להתמודד גם עם הבעיה של סילוק הגופות, מכשלה שגרמה לקושי רציני עד שנבנו המשרפות העצומות.⁵⁴

העיקרון הבסיסי שהניע את משרד המלחמה לדחות את הצעות ההפצצה היה שאי אפשר להפנות משאבים צבאיים ליעדים לא צבאיים. עמדה זו היתה הגיונית ביותר בעולם השרוי במלחמה. ואולם מדיניות זו לא היתה כה נוקשה כפי שרימז משרד המלחמה בתשובותיו לבקשות ההפצצה, ולעתים תכופות למדי חרגו ממנה, פעמים רבות לתכליות הומניטריות. כך למשל העבירו צבאות בעלות הברית 100,000 אזרחים פולנים, יוגוסלבים ויוונים לא-יהודים למקומות מבטחים באפריקה ובמזרח התיכון והחזיקו אותם שם במחנות. צבאות ארצות-הברית ובריטניה באיטליה סיפקו לעשרות אלפי פליטים מזון, מחסה וטיפול רפואי.⁵⁵

המאמץ המלחמתי הוטה גם לתכליות ראויות אחרות. קיוטו, בירתה העתיקה של יפן ומרכז של תרבות ואמנות, היתה ברשימת המטרות של חיל האוויר. באביב 1945 שאל שר המלחמה הנרי ל' סטימסון את מְקֵלוֹי, "היית מגדיר אותי כקשיש רגשני אילו הורדתי את קיוטו מ[רשימת] ערי המטרה?" מְקֵלוֹי עודד אותו לעשות כן. חיל האוויר התנגד להחלטה, אך ציית. בהזדמנות אחרת מנע מְקֵלוֹי בעצמו את הפצצתה המתוכננת של רוֹתֶנְבוּרְג, עיירה גרמנית הידועה באדריכלותה מימי הביניים.⁵⁶ שעה שכוחות סובייטיים התקרבו לוורשה בתחילת אוגוסט 1944, התקומם ה-AK נגד הגרמנים. ואולם התקדמות הסובייטים נעצרה לפתע, והצבא האדום נשאר שבועות ארוכים מהלך כעשרה קילומטרים מוורשה, בשעה שהנאצים מחסלים רבים מן הלוחמים הפולנים חסרי הסיוע ודלי הצידוד.⁵⁷ פקידים פולנים בלונדון הפעילו לחץ נמרץ על ממשלת בריטניה לעשות משהו בנדון. אף כי מרשל האווירייה, סר ג'ון סְלֶסוֹר, מפקד חיל האוויר המלכותי באיטליה, טען כי טיסות אספקה מאיטליה לוורשה יסתיימו ב"שיעור אבדות גבוה מדי" ו"בשום אופן לא ישפיעו על סוגיית המלחמה לכאן או לכאן", הורתה ממשלתו לבצע את המשימות. על אף האבדות הכבדות, הסיק סְלֶסוֹר, המאמץ "לא השיג מאומה מבחינה מעשית".⁵⁸

⁵⁴ Smoleń et al., *Selected Problems*, vol. 1, pp. 22, 193-194, 200-201; War Refugee Board, *German Extermination Camps*, p. 16, part 2, p. 13; Sehn, *German Crimes in Poland*, vol. 1, pp. 85-86; Filip Friedman, *This was Oswiecim*, London, 1946, pp. 54-55
⁵⁵ הודעה לעיתונות של המשרד למידע מלחמתי, 13 ביוני 1944, WRB records, box 4, Camps; הילדרינג לְמֵקֵלוֹי, 25 בינואר 1944, WRB, record group 107, ASW 400.38, NA; אקרמן למרפי, 5 במאי 1944, WRB records, box 1, Ackermann, 1944, Harper's, February 1947, p. 105; *Amherst: The Japan Quarterly* (Fall 1975), pp. 340-345; *Harper's*, February 1947, p. 105; *Amherst: The College and Its Alumni* (Winter 1976), p. 31
⁵⁷ Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, p. 316; Infield, *The Poltava Affair*, chap. 13; John Slessor, *The Central Blue*, New York, 1957, pp. 612-613, 620-621; James M. Burns, *Roosevelt: The Soldier of Freedom*, New York, 1970, pp. 534-535
⁵⁸ Slessor, *The Central Blue*, pp. 614-620; *Observer* (London), August 16, 1964, p. 9; Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, p. 316

ארצות-הברית לא השתתפה במשימות שיצאו מבסיסים באיטליה לוורשה, אבל בלחצו הכבד של צ'רצ'יל, הורה רוזוולט למפציצי ארצות-הברית בבריטניה להצטרף למאמץ. ב-18 בספטמבר הצניחו על ורשה 107 מבצרים מעופפים 1,284 מכולות ובהן נשק ואספקה והמשיכו בדרכם לבסיסים ברוסיה. לכל היותר 288 מכולות הגיעו לידי ה-AK. הגרמנים לקחו את השאר.⁵⁹ מחיר המשימה במונחים של מטוסים שאבדו היה נמוך, אך גבוה מאוד במונחים של כמות הכוח האווירי שהוסט ממבצעים שוטפים. כדי להעביר 288 (או פחות) מכולות לכוח צבאי שידוע היה שהובס, הושבתו לתשעה ימים יותר מ-100 מפציצים כבדים.⁶⁰ קצין מודיעין של חיל האוויר שדיווח על חלקה של ארצות-הברית בהצנחות בוורשה, הודה כי הנשיא, משרד המלחמה וחיל האוויר הבינו כי "המאבק הפרטיזני היה מאבק אבוד" וכי "מטוסים רבים יושבתו לפרקי זמן ארוכים וייגרעו מן המאמץ האסטרטגי העיקרי נגד גרמניה". עם זאת, כל הנוגעים בדבר תמכו בהחלטה להמשיך בכך, "למרות העדר מחויבות מוצקה" לממשלה הפולנית מצד ארצות-הברית.⁶¹

מדוע הפנתה ארצות-הברית כמות כה גדולה של כוחות הפצצה בשלב מוקדם זה של המערכה על הדלק? הדוח הסביר: "על אף המחיר המוחשי העולה בהרבה על התוצאות המוחשיות שהושגו, היתה המסקנה כי משימה זו מוצדקת דיה... אמריקה שמרה אמונים לבעלת בריתה... אמריקה רצתה לעזור, ניסתה ואף עזרה במסגרת אמצעיה ואפשרויותיה".⁶² הצנחת המכולות בוורשה התאפשרה רק באמצעות הסטת כוח אווירי ניכר לתכנית לא מעשית לחלוטין. אבל ארצות-הברית הוכיחה את דאגתה העמוקה למר גורלה של ידידה במצוקה.⁶³

אילו התייעץ אגף המבצעים עם הפיקוד האווירי מעבר לים כשהגיעה אליו הבקשה הראשונה להפציץ את אושוויץ, הוא היה למד כי הלהק ה-15 של חיל האוויר עומד על סף מבצע הפצצה גדול באזור שמסביב לאושוויץ. אלא שאגף המבצעים מעולם לא בדק את האפשרויות. מיולי ועד סוף נובמבר 1944 תקפו יותר מ-2,800 מפציצים את בֶּלְהֶמְר ומטרות אחרות סמוך לאושוויץ. אזור התעשייה של אושוויץ עצמו הופצץ פעמיים. אף-על-פי-כן, דחה משרד

⁵⁹ Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, p. 317; וינסטון ס' צ'רצ'יל, *מלחמת העולם השנייה: נצחון וטרגדיה*, תל אביב תשכ"ב, עמ' 116-130; מבצעי הצנחה בוורשה (9 באוקטובר 1944), אנדרסון לקיוטר, 24 בספטמבר 1944, Subject File—Operations—Warsaw, Spatz Papers, box 182, Dropping Ops.

⁶⁰ אנדרסון לקיוטר, 24 בספטמבר 1944, מבצעי הצנחה בוורשה (9 באוקטובר 1944); מקדונלד לסגן המפקד, מבצעים, 14 באוקטובר 1944, Neutral and Occupied Countries: Poland, Spatz Papers, box 139.

⁶¹ מקדונלד לסגן המפקד, שם.

⁶² שם.

⁶³ חלקו של רוזוולט במאמץ למען הפולנים של ורשה מתועד היטב, אבל אין ראיות שיעידו אם נועצו בו בעניין הפצצת אושוויץ ומסילות הברזל המוליכות אליו. צ'רצ'יל, *מלחמת העולם השנייה*, עמ' 124, 129-126; Burns, *Roosevelt*, pp. 534-535; Craven and Cate, *The Army Air Forces*, vol. 3, p. 317; אנדרסון לקיוטר, 24 בספטמבר 1944, מבצעי הצנחה בוורשה (9 באוקטובר 1944); *Washington Post*, April 17, 1983; pp. D1-D2; שיחות טלפון בין מורטון מינץ לדיוויד ויימן, 25 במרס 1983 ו-5 באפריל 1983.

המלחמה כל הצעה להפציץ את מסילות הברזל או את מחנה ההשמדה, בהסתמך על קביעתו הראשונית, חסרת היסוד, כי התכנית "איננה מעשית" משום שתדרוש "הסטה של סיוע אווירי ניכר".⁶⁴

ברור כי ההסבר בדבר הטיית הכוחות לא היה אלא תירוץ. הסיבה האמיתית לדחיית ההצעות היתה החלטתו הקודמת של משרד המלחמה שההצלה לא תהיה חלק ממשימותיו – למרות הוראת הנשיא להקים את הוועדה לפליטי מלחמה. בעיני הצבא האמריקני ייצגו יהודי אירופה בעיה חיצונית ועול לא רצוי.

שאלה אחרונה נותרת בעינה. כיצד ייתכן שממשלותיהן של שתי הדמוקרטיות המערביות הגדולות ידעו על קיומו של מקום ש-2,000 בני אדם חסרי אונים יכולים למצוא בו את מותם מדי 30 דקות, ידעו כי הרג כזה אכן מתרחש שם שוב ושוב, ובכל זאת לא הרגישו צורך לנסות למצוא דרך למחותו מעל פני האדמה?

---

⁶⁴ הל לעוזר שר המלחמה, 14 בנובמבר 1944, NA, ASW 400.38, Countries-Germany, record group ; U.S. 15th Air Force, "Complete Summary of Operations"; Infield, *The Poltava Affair*, p. 107; Mission Reports, microfilm reel A6473 (August 20, 1944), frames 170, 172, 181.